

неформальним політичним інститутам взаємно чути і розуміти необхідність спільних трансформаційних дій для функціональної впорядкованості всієї соціальної системи, і в кінцевому рахунку – політичній сфері.

Список використаних джерел

1. Тимашова В. М. Структурно-функціональні співвідношення в дуалітеті «політична сфера – політична система»: ціннісно-регулятивні та управлінські аспекти / В. М. Тимашова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 12. – С. 66–72 (Серія «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»).
2. Спенсер Г. Основания социологии: Соч. в 7-ми т. / Спенсер Г. – СПб.: Т-во И. Д. Сытина, 1898. – Т.1. – 412 с.; Т.2. – 387 с.
3. Бунецкий Л. Институциональная проблематика в современной политической науке: анализ феномену «политический институт» // Вісн. Львів. ун-ту. – 2011. – Вип. 1. – С. 7–78 (Серія «Філософсько-політологічні студії»).
4. Гавра Д. П. Понятие социального института [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.soc.pu.ru/materials/golovin/reader/gavra/r_gavra1.html.
5. Дюверже М. Политические институты и конституционное право // Антология мировой политической мысли. В 5-ти т. – Т.2. Зарубежная политическая мысль XX в. / Нац. обществ.-науч. фонд. Акад. полит. наук; [руководитель проекта Г. Ю. Семегин и др.]. – М.: Мысль, 1997.
6. Институциональная политология: Современный институционализм и проблемы политической трансформации России / ред. С. В. Патрушев. – М.: ИСПРАН, 2006. – 590 с.
7. March J. G. The new institutionalism: Organizational factors in political life / March J. G., Olsen J. P. // American Political Science Review. – 1984. – Vol. 78. – S. 738–749.
8. Арон Р. Мир і війна між націями / Арон Р. – К.: МП Юніверс, 2000. – 688 с.
9. Бергель Ж.–Л. Общая теория права / Бергель Ж.–Л.; пер. с фр.; под. общ. ред. В. И. Даниленко. – М.: NOTABENE, 2000. – 576 с.
10. Меркель В. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях / Меркель В., Круассан А. // Полис. – 2002. – №1. – №2.
11. Фукуяма Ф. Примат культуры / Фукуяма Ф. // Незалежний культурологічний часопис. – 2001. – Ч. 21.
12. Колодій А. Неонституціоналізм та його пізнавальні можливості в політичних дослідженнях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk01/articles/kolodiy.pdf.

References

1. Timashova V. M. Strukturno-funktsionalni spivvidnoshennia v dualiteti «politytsna sfera – politytsna systema»: tsinnisno-regulyativni ta upravliniski aspekty / V. M. Timashova // Naukovyi tsasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. – 2013. – Vyp. 12. – S. 66–72 (Seriiia «Politytsni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politytsnykh dystsyplin»).
2. Spenser G. Osnovania sotsiologii: Sost. V 7-mi t. / G. Spenser. – SPb.: T-vo I. D. Sytina, 1898. – T.1. – 412 s.; T.2. – 387 s.
3. Bunetskaia L. Instutsionalna problematika v sutsasnyi politytsnyi nautsi: analiz fenomenу «politytsnyi instytut» // Visn. Lviv. un-tu. – 2011. – Vyp. 1. – S. 7–78 (Seriiia «Filosofsko-politologishni studii»).
4. Gavra D. P. Poniatie sotsialnogo instituta [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.soc.pu.ru/materials/golovin/reader/gavra/r_gavra1.html.
5. Diuvercze M. Politytsnyi instytuty i konstitutsionnoe pravo // Antologia mirovoyi politytseskoj mysli. V 5-ti t. – T.2. Zarubezhaia politytseskaia mysli XX v. / Nats. obshchestv.-nauch. fond Akad. polit. nauk; [rukovoditel proekta G. Semegin i dr]. – M.: Mysl, 1997.
6. Instutsionalnaia politologiiia: Sovremennyi instutsionalizm i problemy politicheskoyi transformazii Rossii / red. S. Patruchev. – M.: ISPRAN, 2006. – 590 s.
7. March J. G. The new institutionalism: Organizational factors in political life / March J. G., Olsen J. P. // American Political Science Review. – 1984. – Vol. 78. – S. 738–749.
8. Aron R. Myr i viyina mizh naziiamy / R. Aron. – K.: MP Yunivers, 2000. – 688 s.
9. Berzhel Zh.–L. Obshchaia teoriia prava / Berzhel Zh.–L.; per. s fr.; pod. obshch. red. V. I. Danilenko. – M.: NOTABENE, 2000. – 576 s.

10. Merkel V. Formalnye i neformalnye instituty v defektnykh demokratiakh / Merkel V., Kruassan A. // Polis. – 2002. – №1. – №2.

11. Fukuiama F. Prymat kultury / F. Fukuiama // Nezaleznyy kulturologichnyi Chasopys. – 2001. – Ch. 21.

12. Kolodyi A. Neoinstytutsializm ta yogo piznavalni mozhlyvosti v politychnykh doslidchenniakh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk01/articles/kolodiy.pdf.

Timashova V. M., Ph.D., doctoral, Associate Professor of Political Science and Public Administration of the National Pedagogical University of Dragoanov (Ukraine, Kyiv), tavitum@bigmir.net

Architectonics and sociological contents of political sphere: political institutions

Analyzed the concept of «political institution» as one of the main components of the political aspects of society and its development in terms of institutional and neoinstytutsynoho approaches primarily as a response to social needs, a company (self-organization), its satisfaction through joint activities their subjects, as well as the context of the formation and development of extralegal and informal institutions that make an objective and real influence on the political sphere of society. Attention is paid to certain aspects of the transition to democracy and democratic reform in a relatively stable democratic systems, as well as some weak points of the political system of Ukraine, which require further research and theoretical development through systematic approach and modeling techniques.

Keywords: political sphere, political system, political institution, approaches instytutsializm, neoinstytutsializm, informal institutions.

Тимашова В. М., кандидат юридических наук, докторант, доцент кафедри політології та державного управління, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), tavitum@bigmir.net

Архитектоника и социологическое содержание политической сферы: политические институты

Проанализировано понятие «политический институт» как одно из основных составляющих политической сферы жизни общества и его становление с точки зрения институционального и неинституционального подходов прежде всего как реакцию на социальную потребность, определенную организацию (самоорганизацию) ее удовлетворения через совместную деятельность их субъектов, а также в контексте формирования и развития внеправовых и неформальных институтов, которые реально и объективно влияют на политическую сферу жизни общества. Уделено внимание определенным аспектам перехода к демократии и демократических реформ в относительно стабильных демократических системах, а также некоторые болевые точки развития политической системы Украины, которые нуждаются в дальнейшей научно-теоретической разработки с помощью системного подхода и методов моделирования.

Ключевые слова: политическая сфера, политическая система, политический институт, подходы, институционализм, неинституционализм, неформальные институты.

* * *

УДК 321.01

Шевченко Т. В.,
аспірантка кафедри політології, Національний
університет «Києво-Могилянська академія»
(Україна, Київ), tetyanashvch@gmail.com

ТІНЬОВА ТА НЕФОРМАЛЬНА ПОЛІТИКА: КОМПОНЕНТНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ

«Тіньова політика» – широкоживана метафора яку використовують журналісти, публіцисти та науковці, коли намагаються схарактеризувати приховані, неформальні, непублічні, традиційні (у веберівському сенсі), нелегальні аспекти політичного процесу у пострадянських країнах, в тому числі й в Україні. Незважаючи на те, що поняття «тіньова політика» стало кліше та використовується у наукових публікаціях в царинах політичної науки, соціології, економіки та юриспруденції, його строго визначення все ще залишається актуальним завданням для політичної науки. На відміну від дослідників на пострадянському просторі, західні дослідники аналогічного явища рідко використовують термін «тіньова політика» («shadow politics»), натомість, широко вживають с поняття «неформальна політика» («informal politics»). Така різниця у використанні термінів демонструє відмінності у концептуальних підходах до вивчення і дослідження прихованих, непублічних, культурних, неврегульованих взаємодій між акторами у політиці. Цю статтю присвячено структурному аналізу понять «тіньова політика» та «неформальна політика», а також поясненню відмінностей між цими поняттями.

Ключові слова: тіньова політика, неформальна політика, формальна політика.

Побутові розмови про політику в Україні не залишають сумнівів, що тіньові процеси взаємодії між гравцями на політичному полі, які часто називають словосполученням «тіньова політика», – це невід’ємна складова української політичної системи. Поняття, що містять слово «тіньовий» – «тіньова політика», «тіньовий уряд», «тіньовий сектор», «тіньова економіка» – широко вживаються не лише у повсякденній мові, а й в медійному дискурсі як кліше для позначення прихованої від суспільства діяльності політичних та економічних акторів. Втім, якщо про тіньову економіку написано чимало праць та наукових досліджень, «тіньовій політиці» як складному, цілісному та комплексному явищу приділено значно менше уваги дослідників. Почасти це пов’язано із відносно недовгою актуалізацією інтересу дослідників до неформальної сторони політичного процесу. Так, у світовій політичній науці інтерес до вивчення прихованої сторони політики почав формуватися у 80–х рр. ХХ ст., коли фокус порівняльних політичних досліджень змістився із вивчення формальних інститутів до з’ясування природи їхніх неформальних аналогів у латиноамериканських країнах.

Переважаюча більшість наукових розвідок, присвячених аналізу тіньової та неформальної політики описують, класифікують та аналізують різні види неформальних політичних практик у різноманітних соціальних та культурних контекстах. Так, дослідження К. Коллінс присвячені опису та аналізу феномену кланової політики у Центральній Азії [12]; К. Стефес аналізував системну корупцію Вірменії та Грузії [17]; Т. Ченг та Б. Вомак досліджували прояви неформальної політики у Східній Азії (Японія та Китай) [9]. Серед українських дослідників вклад у дослідження неформальних практик та інститутів здійснили: О. Фісун – системний аналіз неопатримоналізму [6]; О. Кирсенко, який вивчав вплив неформальних інститутів на український політичний процес [1]; О. Шадріна, що досліджувала поняття «тіньовизації» в політиці та економіці [7]. Спроба концептуального аналізу феноменів неформальної та тіньової політики здійснена у працях Б. Міштал, що розглядала явище неформальності у соціальних науках [15]; С. Пролєєва та В. Шамрай, які аналізували феномен класово–корпоративного суспільства в Україні [3]; Б. Конрада, що здійснив спробу теоретичного осмислення різниці між традиційною та модерною неформальною політикою [11].

Незважаючи на те, що згадані вище дослідження висвітлюють механізми функціонування окремих неформальних практик та інститутів, специфічних для різних політико–економічних систем, у науковій літературі бракує системного теоретичного аналізу тіньової та неформальної політики. У понятійному апараті політичної науки відсутні чіткі дефініції понять «тіньова політика» та «неформальна політика». Б. Міштал, що досліджувала генеалогію поняття «неформальний» у соціологічній теорії, дійшла до висновку, що концепт неформальності – це «непроблематизований термін, що важко піддається визначенню не лише в рамках соціологічної теорії, але й у повсякденній мові» [15]. Т. Ченг та Б. Вомак у порівняльному дослідженні неформальної політики Китаю та Японії констатують: «Неформальна політика» – це термін, що здається зрозумілим до того часу, поки хтось не починає його визначати» [9, с. 321]. Перепони

у визначенні понять «неформальна політика» та «тіньова політика» виникають, з одного боку, внаслідок порівняно незначної уваги класиків політичної та соціальної теорії до явища неформального, а з іншого – через змістовну складність та високу мінливість, контекстуальність феноменів тіньової та неформальної політики. Наслідком складності визначення поняття «неформальна» чи «тіньова» політика стала поширена серед дослідників практика вживання цих термінів без чіткої дефініції, а також проста констатація факту наявності сфери неформального, за відсутності пояснення її сутнісних характеристик [11, с. 256]. Метою цієї статті є компонентно–структурний аналіз понять «неформальна політика» та «тіньова політика» з подальшою концептуалізацією цих понять у порівняльному розрізі. Досягнення цієї мети передбачає розв’язання таких взаємопов’язаних завдань: 1) визначення понять «тіньова політика» та «неформальна політика»; 2) встановлення концептуальних меж понять «неформальна політика» та «тіньова політика» та визначення концептуальної різниці між ними; 3) з’ясування взаємозв’язку між поняттями «неформальна політика» та «тіньова політика» із застосуванням аналітичного підходу до аналізу концептів Г. Гроєца.

«Тіньова політика» та «неформальна політика»: спільне та відмінне у трактуванні понять

Сукупність неформальних інститутів, процесів та практик в політичній сфері по–різному називається авторами у англосаксонській та пострадянській політологічній традиції. Так, якщо на пострадянському просторі прийнято вживати термін «тіньова політика», то у англосаксонських дослідженнях, майже не вдається зустріти термін «*shadow politics*» (що мав би бути прямим аналогом поняття «тіньова політика»). Натомість, широкоживаним є термін «*informal politics*», який буде коректно перекласти як «неформальна політика». Незважаючи на вдавану семантичну близькість понять, більш детальний аналіз показує, що «тіньова політика» та «неформальна політика», не є тотожними за змістом, хоч і позначають схожі феномени. Різниця обсягу понять стає зрозумілою при порівнянні смислового навантаження термінів «тіньова політика» та «неформальна політика».

Словосполучення «тіньова політика» в україномовних та російськомовних дослідженнях використовується як метафора неформальної, непублічної, кулуарної, прихованої сторони політичного процесу. О. Озаріна та А. Северина визначають тіньову політику як «лобіювання корисливих інтересів кланово–олігархічної еліти тіньового бізнесу в сфері управління державою» [11, с. 120]. Дослідниці пов’язують тіньову політику із практикою лобіювання та вносять у визначення морально–етичну компоненту через апеляцію до «корисливого інтересу» акторів політичної взаємодії. Тобто, тіньова політика трактується як несправедлива практика просування бізнес–інтересів вузької групи кланово–олігархічних еліт в управлінні державою, що призводить до надмірного збагачення цієї групи за рахунок інших груп суспільства. О. Шадріна визначає тіньову політику як «сукупність відносин політичних акторів, що складаються всупереч правовим нормам та правилам політичної гри, в ході яких здійснюється прямий чи опосередкований вплив на процес прийняття рішень» [7, с. 183]. Визначення дослідниці частково резонує із визначенням, даним О. Озаріною та

А. Северниною, оскільки також передбачає вплив вузьких соціальних груп на процес прийняття рішень. Втім, О. Шадріна наголошує на такій характеристиці тіншової політики як незаконність, завдяки чому розширює поняття «тіншова політика» та переводить його у площину юриспруденції. М. Статкевич розглядає тіншову політику як «непрозору систему прийняття рішень щодо процесів приватизації та регулювання підприємницької діяльності в умовах правового нігілізму» [5]. Автор підкреслює зв'язок тіншової політики та тіншової економіки та наголошує на неопублічності та невідзвітності процесу. У тлумачному словнику української мови прикметник «тіншовий» визначено як «зворотний, негативний бік будь-якого явища» [4]. Наведені визначення демонструють, що прикметник «тіншова» вживається як метафора, яка позначає окремий «підвид» політики, наділений негативним змістом. Таким чином, в основі поняття «тіншова політика» лежать переважно негативні конотації, що апелюють до «негативної» сторони політичного процесу: прихованої, скритої, неопублічної, невідзвітної, непрозорої, нелегальної. Крім того, у терміні «тіншова політика» є морально-етична компонента, судження з позицій нормативності: існування цього терміну ділить політиків та діяльність акторів у політичному полі на «правильну» (відкриту, не-тіншову) та неправильну (приховану, скриту, «тіншову»).

Поняття «неформальна політика» (informal politics), що зустрічається в англійських публікаціях, є лише частковим аналогом терміну «тіншова політика». На противагу «негативній» тіншовій політиці термін «неформальна політика» є контекст-залежним та має різні конотації залежно від смислового наповнення дій акторів, їхньої мотивації та результатів діяльності. До того ж, серед англійських дослідників існує консенсус щодо сприйняття неформальної політики як невід'ємного елементу політичної організації суспільства, що не обов'язково наділена негативним змістом. За висловом Л. Дітмера, дослідника неформальної політики у Китаї, неформальна політика «може бути названа екзистенційною реальністю політики» [12, с. 3]. Б. Конрад, що аналізував прояви неформальної політики, послуговуючись аналітичним розділенням Ф. Тьоніса на спільноту та суспільство, вказує на те, що неформальна політика існує в обох типах суспільної організації та має схожі форми [11, с. 265]. О. Горелянд, в своєму дослідженні неформальних практик в країнах Центрально-Східної Європи вказує на нейтральність «неформальності» в політиці: «Неформальність як явище не є ані позитивною, ані негативною: вона є нейтральною, оскільки індивіди можуть використовувати неформальність для того, щоб поводитися як легітимно, так і нелегітимно» [8]. С. Рандніц в оглядовій статті «Informal Politics and the State» наводить приклади позитивного прояву неформальної політики у житті сільських громад Китаю: «Незважаючи на те, що групи солідарності не беруть участі у політиці *per se*, вони виконують політичні за своєю природою функції: відповідають за перерозподіл суспільних благ, таких як відновлення інфраструктури та освіта, стимулюють боротьбу з корупцією без протестів та вимог повторних виборів» [18, с. 358]. Прояви солідарності в межах громадянського суспільства та використання соціального капіталу громад для тиску на урядовців, про які писав Р. Д. Патнем у своєму дослідженні еволюції

адміністративної системи Італії «Традиції громад, активності в сучасній Італії: творення демократії» [16], також можна вважати проявами неформальної політики. Т. Ченг та Б. Вомак у порівняльному дослідженні неформальної політики Японії та Китаю вказують на функціональну корисність неформальних політичних зв'язків для політичної системи Китаю: в консервативних китайських політичних колах неформальна політика слугує спусковим механізмом для циркуляції свіжих ідей та нестандартних політичних рішень, сприяє здійсненню політичних змін [9, с. 323]. Ці приклади доводять, що термін «неформальна політика» є ширшим за змістом та обсягом поняттям, ніж «тіншова політика», оскільки поняття «неформальна політика» вживається як ціннісно-нейтральне, а «тіншова політика» може бути класифікована як «негативна» чи «позитивна» в залежності від контексту та результатів реалізації конкретних практик чи функціонування інститутів.

Із вище наведеного аналізу визначень «тіншова політика» та «неформальна політика» випливає, що незважаючи на схожість цих явищ, між ними існує різниця. Як «тіншова», так і «неформальна» політика функціонують у полі, де не діють «формальні норми». Тому, тіншова та неформальна політика можуть як суперечити закону, так і знаходитися у зоні, що не є законодавчо врегульованою. Втім, між термінами «тіншова політика» та «неформальна політика» існує різниця. Термін неформальна політика є більш широким за змістом, оскільки включає різні форми політичної взаємодії акторів, що не обов'язково мають негативний зміст. Фактично, аналізуючи неформальну політику ми маємо на увазі не уніфіковане цілісне явище, а сукупність феноменів, «політик», адже форми та прояви неформальної політики змінюються залежно від політичної системи країни, її політичної культури, тощо. Термін «тіншова політика» має переважно негативні конотації. На пострадянському просторі дослідники вживають його для позначення явищ, що суперечать закону – корупція, лобіювання, тощо. Тож різниця між «тіншовою» та «неформальною» політикою лежить у сфері визначення меж нормативності. З аналізу термінів робимо висновок, що у пострадянській політологічній традиції прийнято розглядати неформальні інститути та практики переважно як негативні елементи політичної системи та політичного процесу, в той час як англосаксонська політична традиція розглядає неформальну політику як контекст-залежну та таку, що не є априорно негативною.

Неформальна політика: структура концепту

Неформальна політика є більш широким поняттям, аніж «тіншова політика». Тому ми розглядаємо «тіншову політику» як частину концепту «неформальна політика», що має переважно негативний зміст. Для з'ясування структури концепту «неформальна політика», була використана аналітична схема дослідження структури концептів І. Гроєца. І. Гроєц (Gary Groetz) у книзі «Social Science Concepts: A User's Guide» розглядає концепти у соціальних науках як багаторівневі/багатовимірні структури. На думку дослідника, концепти функціонують на трьох рівнях: базовому (англ. *basic*), вторинному (англ. *secondary*), та рівні індикаторів (англ. *indicator/data level*) [14, с. 6–7]. Концепти «базового рівня» мають статус теоретичних положень, вони когнітивно центральні. Вторинний рівень концепту – рівень конститутивних вимірів (*constitutive dimensions*) – демонструє багато-

вимірність концептів. Третій рівень концепту – рівень індикаторів – Г. Гроєц також називає «рівнем операціоналізації», оскільки саме на цьому рівні можлива детальна категоризація явищ та кейсів, що можуть бути використані як емпіричні індикатори концепту «базового рівня».

На нашу думку, складнощі із визначенням понять «тіньова політика» та «неформальна політика» існують саме на базовому рівні – рівні осмислення цих явищ як теоретичних положень, оскільки дослідники у визначеннях «неформальної» та «тіньової» політики «змішують» різні рівні поняття в одну структуру. Більшість досліджень тіньової та неформальної політики зосереджені на вивченні концептів другого рівня, тобто вивчають неформальність на рівні конститутивних вимірів. Такими вимірами, слугують окремі неформальні практики та інститути – корупція, непотизм, фаворитизм, клієнтилізм, лобіювання, тощо. Саме ці явища часто називають «неформальною політикою». Внаслідок такої практики, «неформальна» та «тіньова» політика стають термінами, що не мають чіткого визначення, їхній зміст інтуїтивно припускається. Б. Конрад, що звернув увагу на таку проблему у своєму дослідженні, вказує, що наразі в політичній науці домінують два підходи до роботи з поняттям «неформальна політика»: «замовчування» – констатація існування сфери неформального без пояснення її сутнісних характеристик; та «протиставлення» – визначення неформальної політики як протилежної формальній без підкреслення її специфічних рис [11, с. 258]. На нашу думку, жодний із цих підходів не є таким, що допомагає глибше зрозуміти та проаналізувати суть «неформальної політики» як самостійного феномену.

Аналітичний підхід Г. Гроєца до аналізу концептів дозволив сформувати наступну структуру концепту «неформальна політика» (Див. Рис. 1). «Неформальна політика» та «тіньова політика» – це концепти «базового рівня». Оскільки «неформальна політика» є поняттям ширшим за «тіньову політику», на схемі вони знаходяться у відносинах підпорядкування. Концепти вторинного рівня, що складають конститутивний вимір концепту «неформальна політика» – це «лоббізм», «клієнтилізм», «непотизм», «фаворитизм», «корупція», «патримоніалізм», «патронаж». На нашу думку, лише сукупність цих явищ можна назвати «неформальною» чи «тіньовою» політикою. В той час як використання концептів вторинного рівня як синонімів «неформальної» та «тіньової політики» суттєво обмежує дослідників у більш глибокому розумінні природи цих феноменів. На рівні індикаторів тіньова та неформальна політика можуть бути виміряні за допомогою значної кількості показників. У нашій схемі наведені лише деякі з них – фінансування передвиборчих кампаній, фіксація нетрудових відносин на державній службі, спонсорування діяльності політичних партій, тощо. Наведений список не є вичерпним та потребує подальших досліджень для кожного із концептів «другого рівня». Наведена схема демонструє, що «неформальна політика» та «тіньова політика» є самостійними феноменами, не тотожними непотизму, лобіюванню та іншим неформальним інститутам та практикам. Тому, на нашу думку, неформальну політику необхідно розглядати як сукупність різних інститутів та практик.

Рис 1. Неформальна політика: структура концепту

Висновки. Тіньова політика та неформальна політика – феномени, до яких значно зріс інтерес науковців у другій третині ХХ століття. Не зважаючи, на близькість термінів, неформальна та тіньова політика – не тотожні поняття, що позначають різні явища. Неформальна політика є ширшим за обсягом поняттям, оскільки включає не лише «негативний» бік політичного процесу – наприклад, корупцію, непотизм, але й ціннісно-нейтральні, контекст-залежні феномени, що можуть мати позитивний вплив на функціонування політичної системи. Тіньова політика здебільшого вживається для позначення однозначно негативних проявів взаємодії акторів у політичному процесі. Неформальна політика – концепт, що має складну структуру: базовий, теоретичний рівень, рівень конститутивних вимірів та рівень індикаторів. Найбільш дослідженим у літературі є вторинний рівень та рівень конститутивних вимірів: опублікована значна кількість теоретичних досліджень корупції, лобізму, непотизму, тощо, знайдені емпіричні індикатори вимірювання цих феноменів. Перспектива подальших досліджень лежить в площині детального аналізу «неформальної політики» на базовому, теоретичному рівні.

Список використаних джерел

1. Кирсенко О. Вплив неформальних інститутів на український політичний процес / О. В. Кирсенко // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №4 (25). – С.58–62.
2. Озарина О. В. Основные тенденции развития теневой экономики в Украине / О. В. Озарина, А. Ю. Северина // Культура народов Причерноморья. – 2006. – №80. – С.119–122.
3. Пролесев С., Шамрай В. Феномен классово-корпоративного общества / Сергей Пролесев, Виктория Шамрай // Постсоветская публичность: Беларусь, Украина. Сборник научных трудов под редакцией М. Соколовой, В. Фурса. – Вильнюс: ЕГУ, 2008. – С.41–56.
4. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1970–1980.

5. Статкевич М. Тіньова економіка і національна безпека – загрози і способи захисту / Михайло Статкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page7924.html>. – Назва з екрана.
6. Фисун А. А. Демократія, неопатримоніалізм і глобальні трансформації: Монографія / А. А. Фисун. – Харків: Константа, 2006. – 352 с.
7. Шадріна О. В. Влияние теневици на политические процессы в переходных обществах / О. В. Шадріна // Вестник СевГТУ. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2011. – Вып.123: Политология. – С.182–185.
8. Aasland A., Grødeland A. Informal Practice and Corruption: How to weaken the Link / Åse Berit Grødeland and Aadne Aasland// Informality and Informal Practices in East Central and South East Europe: Paper prepared for the 12 IACC., Guatemala City, 15–18 November 2006. – Режим доступу: http://iacconference.org/documents/WS_42_ASE_GRODELAND_HOLMES-IACC06.PDF. – Назва з екрана.
9. Cheng T., Womack B. (1996). General Reflections of Informal Politics in East Asia / Tun-jen Cheng and Brantly Womack // Asian Survey. – 1996. – No36 (3). – P.320–337.
10. Collins K. The Logic of Clan Politics: Evidence from the Central Asian Trajectories / Kathleen Collins // World Politics. – 2004 – No56 (2). – P.224–261.
11. Conrad B. Informal Politics / Burkhard Conrad // hamburg review of social sciences. – 2006. – No1 (3). – P.256–272.
12. Dittmer L. Chinese Informal Politics / Lowell Dittmer // The China Journal. – 1995. – No34. – P.1–34.
13. Grødeland A. B. ‘Red Mobs’, ‘Yuppies’, ‘Lamb Heads’ and Others: Contacts, Informal Networks and Politics in the Czech Republic, Slovenia, Bulgaria and Romania / Åse Berit Grødeland // Europe–Asia Studies. – 2007. – No59 (2). – P.217–252.
14. Groez G. Social Science Concepts: A User’s Guide / Gary Groez. – Princeton: Princeton University Press, 2012. – 296 p.
15. Misztal B. A. Informality: Social Theory and Contemporary Practice / Barbara A. Misztal. – London: Routledge Chapman & Hall, 2000. – 265 p.
16. Putnam R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy / Robert D. Putnam. – Princeton: Princeton University Press, 1993. – 268 p.
17. Stefes C. H. Governance, The State, And Systemic Corruption: Armenia And Georgia In Comparison / Charles H. Stefes // Caucasian Review of International Affairs. – 2008. – No2 (2). – P.73–83.
18. Radnitz S. Informal Politics and the State / Scott Radnitz // Comparative Politics. – 2011. – No43 (3). – P.351–371.

Shevchenko T. V., PhD student, Political science Department of National University of Kyiv–Mohyla Academy (Ukraine, Kyiv), tetyanashvch@gmail.com

Shadow and informal politics: component–structural analysis concepts

«Shadow policy» – often used metaphor, used by journalists, writers and scientists when trying to describe the hidden, informal, non-public, traditional (in Weber’s sense), the illegal aspects of the political process in the post–Soviet countries, including Ukraine. Despite the fact that the concept of «shadow politics» has become a cliché and is used in scientific publications in the fields of political science, sociology, economics and law, his strict definition is still an urgent task for political science. Unlike researchers in the post–Western scholars similar phenomenon rarely use the term «shadow politics», but the most commonly used is the concept of «informal politics». Such a difference in the use of the terms demonstrates the differences in conceptual approaches to the study and research on the hidden, non-public, behind the scenes, outstanding interactions between actors in politics. This article focuses on the structural analysis of the concepts of «shadow politics» and «informal policy», as well as an explanation of the differences between these concepts.

Keywords: shadow politics, informal politics, formal politics.

Шевченко Т. В., аспірантка кафедри політології, Національний університет «Києво–Могилянська академія» (Україна, Київ), tetyanashvch@gmail.com

Теневая и неформальная политика: компонентно–структурный анализ понятий

«Теневая политика» – часто используемая метафора, которой пользуются журналисты, публицисты и ученые, когда пытаются охарактеризовать скрытые, неформальные, непубличные, традиционные (в веберовском смысле), нелегальные аспекты политического процесса в постсоветских странах, в том числе и в Украине. Несмотря на то, что понятие «теневая политика» стало клише и используется в научных публикациях в областях политической науки, социологии, экономики и юриспруденции, его строгое определение все еще остается актуальной задачей для политической науки. В отличие от исследователей на постсоветском пространстве, западные исследователи аналогичного явления редко используют термин «теневая политика» («shadow politics»), зато широко применяемым является понятие «неформальная политика» («informal politics»). Такая разница в использовании терминов демонстрирует различия в концептуальных подходах к изучению и исследованию скрытых, непубличных, культурных, неурегулированных взаимодействий между актерами в политике. Данная статья посвящена структурному анализу понятий «теневая политика» и «неформальная политика», а также объяснению различий между этими понятиями.

Ключевые слова: теневая политика, неформальная политика, формальная политика.

* * *

References

1. Kyrsenko O. Vplyv neformal'nyh instytutiv na ukrai'ns'kyj politychnyj proces / O. V. Kyrsenko // Strategichni prioriteti. – 2012. – №4 (25). – S.58–62.
2. Ozarina O. V. Osnovnye tendencii razvitiya tenevoj jekonomiki v Ukrainie / O. V. Ozarina, A. Ju. Severina // Kul'tura narodov Prichernomor'ja. – 2006. – №80. – S.119–122.
3. Prolev S., Shamraj V. Fenomen klassovo–korporativnogo obshhestva / Sergej Prolev, Viktorija Shamraj // Postsovetskaja publichnost': Belarus', Ukraina. Sbornik nauchnyh trudov pod redakciej M. Sokolovoj, V. Fursa. – Vil'njus: EGU, 2008. – S.41–56.
4. Slovnuk ukrai'ns'koi' movy: V 11 t. / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – Kyi'v: Naukova dumka, 1970–1980.
5. Statkevych M. Tin'ova ekonomika i nacional'na bezpeka – zagrozy i sposoby zahystu / Myhajlo Statkevych [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page7924.html>. – Nazva z ekrana.
6. Fisun A. A. Demokratija, neopatrimonializm i global'nye transformacii: Monografija / A. A. Fisun. – Har'kov: Konstanta, 2006. – 352 s.
7. Shadrina O. V. Vlijanie tenevici na politicheskie processy v perehodnyh obshhestvah / O. V. Shadrina // Vestnik SevGTU. – Sevastopol': Izd-vo SevNTU, 2011. – Vyp.123: Politologija. – S.182–185.
8. Aasland A., Grødeland A. Informal Practice and Corruption: How to weaken the Link / Åse Berit Grødeland and Aadne Aasland// Informality and Informal Practices in East Central and South East Europe: Paper prepared for the 12 IACC., Guatemala City, 15–18 November 2006. – Rezhym dostupu: http://iacconference.org/documents/WS_42_ASE_GRODELAND_HOLMES-IACC06.PDF. – Nazva z ekrana.